

הכנסת
מרכז מחקר ומידע

מסמך רקע לדיון בנושא:
נוהלי חברת "עידוד" בע"מ להבטחת החזר
הלוואות הניתנות לעולים

מוגש לוועדת העלייה, הקליטה
והתפוצות

הוכן על ידי: עוגן גולדמן עוזר מחקר ומידע
אישור בממ"מ: שמוליק חדד חזקיה

ג' אב תשס"א
23 ביולי 2001

מטרת המסמך

מסמך זה נכתב לקראת דיון בוועדת הקליטה, העלייה והתפוצות שהתקיימה ב- 23.7.01, בנושא נוהלי חברת "עידוד" על הבטחת החזר הלוואות הניתנות לעולים. המסמך מציג את הנוהלים המקובלים בארץ בדבר מענק המכס, גבייתו והבטחויות הנדרשות מהעולים המקבלים אותו. כמו כן מוצג בקצרה נושא היציאה מן הארץ בדרכון זר על ידי עולים חדשים, וכן הסיוע הניתן למהגרים בארצות הברית ובגרמניה.

1.1 רקע

המשרד לקליטת העלייה מעניק לעולים מארצות מצוקה, הנקלטים בארץ במסלול הקליטה הישירה, סל קליטה ומענק מכס כדי לסייע בקליטתם בישראל. בשנת 1990 החליטה הממשלה על הסבת סל הקליטה למענק המותנה בהשארות העולה בארץ במשך חמש שנים לפחות. בשנת 1993 קיבלה ועדת השרים לענייני קליטה, החלטה הקובעת כי רק מענק המכס יהיה מותנה בהשארות העולה בארץ במשך שלוש שנים לפחות.

2. מענק המכס¹

כחלק מסל הקליטה, עולים חדשים שלא שלחו לארץ מטען ובו חפצי בית חשמליים המחוייבים במכס ולא נהנו מפטור על מכס, רשאים לקבל מענק מכס בסך 6,000 ש"ח ליחיד ו- 10,000 ש"ח לזוג. את חלקו של המענק העולים מקבלים בנמל התעופה עם נחיתתם ואת חלקו לאחר 13 חודשים. המענק הינו למעשה הלוואה המותנת בשהייה בתחומי הארץ במשך שלוש שנים לפחות, לאחר תקופה זו ההלוואה הופכת למענק. כאשר העולים מקבלים את המענק, הם חותמים על שטר חוב בו הם מתחייבים לתת בטוחות לכשירצו לעזוב את הארץ. העולה זכאי לקבל את מענק המכס בתוך תקופת ארבע שנים מיום עלייתו.

3. דרישת הבטוחות על מענק המכס²

3.1 דרישת הבטוחות

כאשר העולה מגיש בקשה להנפקת דרכון ישראלי תוך שלוש שנים מיום עלייתו, מודיע משרד הפנים לחברת "עידוד", המנהלת מול העולים את נושא מענק המכס, על הגשת הבקשה. העולה מקבל מכתב זימון מחברת "עידוד" המודיע כי עליו לתת בטוחות על מענק המכס שניתן לו, כדי למנוע מצב בו יעזוב את הארץ לצמיתות. במידה ולא הגיע העולה לחברת "עידוד", תוך שבעה ימים ממועד ההזמנה ששלחה לו החברה, פונה חברת עידוד לבית המשפט ומבקשת צו עיכוב יציאה מן הארץ.

3.2 סוג הבטוחות הנדרש

במקרים בהם מודיע העולה שיציאתו מגבולות הארץ היא זמנית בלבד הוא יידרש לתת אחת מן הערבויות הבאות לתקופת הערבות השווה לתקופת השהייה בחו"ל ועוד 30 ימים:

1. ערבות כספית במזומן בגובה סכום החוב לתקופת הערבות.

¹ שיחת טלפון עם גבי מיכל שטרית וגבי יהודית קליימן - הלשכה המשפטית במשרד לקליטת העלייה. מידע מאתר האינטרנט של המשרד לקליטת העלייה ב- 11.7.01 www.moia.gov.il. שטר החוב עליו חותמים העולים כאשר הם מקבלים את מענק המכס.

² שיחת טלפון עם גבי מיכל שטרית וגבי יהודית קליימן - הלשכה המשפטית במשרד לקליטת העלייה. מידע מאתר האינטרנט של המשרד לקליטת העלייה ב- 11.7.01 www.moia.gov.il. הנחיות משרד לקליטת העלייה לגבי תשלומי מענק מכס. פרוטוקול ישיבת ועדת העלייה והקליטה המשותפת עם הוועדה לפיות הציבור כדי תמוז תשנ"ז 29.7.97.

2. שני ערבים שגילם אינו עולה על 60 שנים, לאחר שהציגו תלושי שכר, אשר יערבו למשך תקופת הערבות.
 3. ערבות מוסד בו מועסק מקבל המענק או מעסיק לתקופת הערבות.
 4. ערבות בנקאית בגובה סכום החוב לתקופת הערבות.
- במידה ואין ביכולתו של העולה לספק בטוחות אלו, יש באפשרותו להפקיד את דרכונו הישראלי בחברת "עידוד".

3.3 יציאה לחו"ל

במידה וירצה העולה לצאת את גבולות הארץ בתוך תקופת שלוש שנים, יוכל לקבל את דרכונו הישראלי ולתת בטוחה חליפית בתמורה. במידה ולא חזר העולה בתום תקופת הערבות מועברת הבטוחה למשרד הקליטה. במקרה שהעולה חזר לארץ מאוחר יותר הוא זכאי לקבל חזרה את הבטוחה, שהועברה למשרד הקליטה, ולתת בטוחה חליפית תמורתה.

3.4 שחרור ממתן בטחונות

ועדת חריגים המשותפת לחברת עידוד ולמשרד לקליטת העלייה, רשאית לפטור עולה ממתן בטחונות בעת יציאה לחו"ל במקרים הבאים:

1. טיפול רפואי בחו"ל של מקבל הסיוע או של בן משפחה מדרגה ראשונה המתגורר בישראל.
2. מחלה של בן משפחה מדרגה ראשונה המתגורר בחו"ל.
3. השתתפות בהלוויה בחו"ל של בן משפחה מדרגה ראשונה.
4. חייל בודד במהלך שירותו הצבאי המציג אישור מרשויות הצבא כי יציאתו היא לתקופה קצובה.

4. יציאה מחוץ לגבולות הארץ עם דרכון זר

בשנת 1991 נקבע בחוקי האזרחות של מדינות חבר העמים כי ניתן לאזרחיהן להחזיק בדרכון המקומי בנוסף לדרכון הישראלי. מצב בו עולים היוצאים מגבולות הארץ בדרכון זר, השמיט את הבסיס לגביית סל הקליטה ומענק המכס, בגלל בעיית הפיקוח על יציאתם מגבולות הארץ.³

בשנת 2000 מספר העולים ממדינות אלו היה: רוסיה – 18,511 ; אוקראינה – 20,233 ; ביילורוס – 2,568 ; מולדובה – 1,787.⁴

בעקבות התערורות הבעיה בתחילת שנות ה-90, על סמך קביעת היועץ המשפטי של משרד הפנים, אזרח ישראלי רשאי לצאת מן הארץ באמצעות דרכון ישראלי בלבד. חיוב זה, בנוגע לעולים בעלי דרכון זר, מעוגן בחוק האזרחות סעיף 14 (ב) הקובע כי: "אזרח ישראלי שהוא גם אזרח חוץ, רואים אותו, לעניין חוקי ישראל כאזרח ישראלי", ובתקנות שעת חירום (יציאה לחוץ לארץ) תוספת מס' 1: "היוצא לחוץ לארץ יציג בשעת יציאתו לפני קצין בקורת הגבולות דרכון או תעודת מעבר בני תוקף, או תעודה אחרת שהוצאה לו למטרה זו על ידי שר הפנים." כיום, נמצא העניין בדיון בוועדת השרים לענייני חקיקה, במטרה לנסח חוק מפורש בנושא כיוון שהדבר נוגע לחופש התנועה של אזרחי המדינה.⁵

³ דו"ח מבקר המדינה מס' 45 לשנת 1995, וכן שיחת טלפון ב 22.7.2001 עם מר עמוס להט המח' מדינית בסוכנות.

⁴ דף מידע ממר שמואל אדלר מחלקת המחקר במשרד לקליטת העלייה, 22.7.01.

⁵ שיחת טלפון ב 18.7.2001 עם היועצת המשפטית של משרד הפנים, גבי מיקי סן.

בפועל, נוהלי משרד הפנים מקשים על יציאת עולים בעלי דרכון זר. בתהליך ביקורת הגבולות, כאשר מתגלה כי הנוסע הוא אזרח ישראלי, הוא מחויב לצאת מגבולות הארץ אך ורק עם דרכונו הישראלי, גם אם הוא בעל דרכון זר. אולם, הפיקוח אינו מבטיח לחלוטין כי עולים חדשים בעלי דרכון זר, לא יוכלו לצאת עם דרכון זה, בייחוד כאשר עלו לארץ עם דרכון זר אחר מזה אתו הם יוצאים מישראל.⁶

5. הלוואות מהסוכנות היהודית לעולים ממדינות רווחה⁷

הסוכנות היהודית, דרך חברת "עידוד", מעניקה לעולים שאינם מקבלים סל קליטה שני סוגי הלוואות:

1. דמי קיום – הלוואה המותנת בכך שהעולה עוזב את מרכז הקליטה כעבור שנה ונשאר בארץ שלוש שנים. כעבור שלוש שנים ההלוואה הופכת למענק.

2. דמי שימוש – הלוואה למימון שכר דירה, שהעולה נדרש להחזיר כעבור 18 חודשים מיום קבלתה.

עולה המבקש לעזוב את הארץ במהלך תקופת ההלוואה, צריך לתת לחברת "עידוד" אחת מהבטוחות הבאות:

1. שני ערבים.

2. להפקיד את חובו במזומן עד שיחזור לארץ.

3. להעביר חסכונות כערבות.

6. בטוחות בארצות הברית וגרמניה⁸

לארצות הברית וגרמניה, כמדינות קולטות הגירה, ישנן תוכניות קליטה וסיוע למהגרים ופליטים השרויים במצב כלכלי קשה. תוכניות הסיוע במדינות אלו כוללות: סיוע בדיוור, לימוד שפה, ביטוח בריאות, החזר נסיעות ועוד. תוכניות הקליטה, מעניקות למהגרים אליהן סיוע בשווה כסף ואינן מעניקות הלוואות כספיות ישירות. לכן, אופי הסיוע בהן אינו רלוונטי לבחינת בטוחות חלופיות להלוואות מותנות, הניתנות לעולים לישראל.

⁶ שיחת טלפון עם מר אלי לוי סגן ממונה מרשם דרכונים במשרד הפנים 23.7.2001.

⁷ שיחת טלפון עם גבי שפרה סידלוביצקי מנהלת אגף איכלוס מח' עלייה וקליטה הסוכנות היהודית 18.7.2001.

⁸ מכתבי תשובה מ: 1. מר קלאוס פטר פליסק - הבונדסטאג הגרמני ב 18.7.2001 .
2. גבי ג'קי שטיין הקונסוליה האמריקאית בישראל ב 18.7.2001 .

7. מקורות

שיחות טלפון

1. גב' מיכל שטרית וגב' יהודית קליימן - הלשכה המשפטית במשרד לקליטת העלייה.
2. מר עמוס להט המח' מדינית בסוכנות, 22.7.2001 .
3. גב' מיקי סן - היועצת המשפטית של משרד הפנים, 18.7.2001.
4. גב' שפרה סידלוביצקי מנהלת אגף איכלוס מח' עלייה וקליטה הסוכנות היהודית 18.7.2001.
5. מר אלי לוי סגן ממונה מרשם דרכונים במשרד הפנים 23.7.2001.

מסמכים

1. שטר החוב עליו חותמים העולים כאשר הם מקבלים את מענק המכס.
2. הנחיות משרד לקליטת העלייה לגבי תשלומי מענק מכס – נספח ב' להסכם בין המשרד לקליטת העלייה וחברת עידוד.
3. פרוטוקול ישיבת ועדת העלייה והקליטה המשותפת עם הוועדה לפיות הציבור כד' תמוז תשנ"ז 29.7.97.
4. דף מידע ממר שמואל אדלר מחלקת המחקר במשרד לקליטת העלייה, 22.7.01 .
5. דו"ח מבקר המדינה מס' 45 לשנת 1995.
6. מכתב ממר קלאוס פטר פליסק - הבונדסטאג הגרמני ב 18.7.2001 .
7. מכתב מגב' גיקי שטיין הקונסוליה האמריקאית בישראל ב 18.7.2001.
8. חוק האזרחות התשי"ב 1952.
9. פקודת הארכת תוקף של תקנות שעת-חירום (יציאה לחוץ- לארץ) התשי"ט 1948.

אינטרנט

1. מידע מאתר האינטרנט של המשרד לקליטת העלייה www.moia.gov.il .